

ירושלים	16:43	17:57
ת"א	16:57	17:58
חיפה	16:47	17:57
באר שבע	17:01	18:00

איילת של צהלה

פרשת "בְּשַׁלַח" - שבת שירה

פרשת השבוע היא פרשת הדרך שעשו בני ישראל ממצרים להר סיני.

"וַיְהִי בְּשַׁלַּח אֶת-הָעָם, וְלֹא-נָחַם אֱלֹקִים דָּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, כִּי קָרֹב הוּא: כִּי אָמַר אֱלֹקִים, פֶּן-יִנְחַם הָעָם בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה--וַיִּשְׁבּוּ מִצְרָיִם." (שמות, י"ג, י"ז)

החפץ חיים בפרשנותו על התורה כותב, שבפני הקב"ה היו שתי דרכים להוביל את עם ישראל: דרך ארץ פְּלִשְׁתִּים או דרך המדבר. אם יוציאם דרך ארץ פְּלִשְׁתִּים, יהיה להם אומנם מה לאכול, אבל סכנה גדולה מצויה בדרך זו: הם ישתקעו בשדות ובכרמים, ייטמעו בין הפלישתים, ומי ערב לכך שיאבו ללכת להר סיני לקבל את התורה: כי הרי ממ"ט שערי טומאה יצאו ולטומאה ילכו!!

לפיכך, "ולא נחם אלקים דרך ארץ פְּלִשְׁתִּים", מדוע? "פֶּן-יִנְחַם הָעָם בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה" – מלחמת היצר וחיליו שכל פעולתו הוא להכשיל את האדם בעוונות, ולמנוע ממנו את שמירת המצוות. והתוצאה המידית "וַיִּשְׁבּוּ מִצְרָיִם" – אל כל התאוות והעבירות שיש בעולם שנעשו בארץ מצרים באותם ימים.

לפיכך "וַיִּסַּב אֱלֹקִים אֶת-הָעָם דָּרָךְ הַמִּדְבָּר", ובמדבר דאג לצרכיהם ונתן להם מן במשך ארבעים שנה! באותן השנים הבינו היהודים "כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדוֹ יִתְּנָה הָאֱלֹהִים כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יִתְּנָה הָאֱלֹהִים." (דברים ח, ג), ורק אז מסוגלים היו להיכנס לארץ ישראל ולנהל חיים עצמאיים.

"ומכאן תשובה" כותב החפץ חיים בהתרגשות, **"לכל אלה המוכרים את עצמם לעבודה שהיא זרה לדת ישראל ולתורתו בשביל פרנסה, שהרי אם שישים ריבוא אפשר היה להוריד להם מן השמים, על אחת כמה וכמה שגם יוכל לתת לכל מי שישמור מצוותיו, חוקותיו ותורתיו, ובלבד שלא ילך אחר ההבל."**

"וַיִּסַּב אֱלֹקִים אֶת-הָעָם דָּרָךְ הַמִּדְבָּר, ים-סוף; וַחֲמִשִּׁים עֶלֹו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם." (י"ג, י"ח)

מפרש רש"י: חמושים – "אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה:"

והדבר מעורר מחשבה: אם היינו שומעים ש-80% מהציבור מסכימים על משהו, האם היינו מעזים לחשוב אחרת?

האם היינו רוצים או היה ביכולתנו להיות חלק מה-20%, מהמיעוט? בכל שנה מחדש התזכורת הזו מופיעה, רגע לפני בקיעת ים סוף ויציא מצרים: רש"י כותב שרק אחד מכל חמשה יהודים יצא ממצרים.

80% נשארו מאחור, כי כלל לא האמינו ברעיון ולא התלהבו מהבשורה המהפכנית הזו. מי שהסתובב במצרים בימים שלפני השחרור, שמע בעיקר את הקולות של אותם שמונים אחוזים, הרוב העצום.

היום ברור לנו שדווקא עשרים האחוזים צדקו. ורש"י בפרשנות זו, מצב בפנינו תמרו אזהרה!

לפעמים האמונה במסרים של משה רבנו לא פופולארית. לפעמים הרוב משדר לנו מסר אחר לגמרי, ובכלל לא מתחבר.

לא מה שכולם נוהים אחריו, הוא האמת! כאשר התרחש הסיפור הכי דרמטי בתולדותינו, סיפור יציאת מצרים, הרוב כנראה כלל לא האמין בו בהתחלה, לא התחבר אליו.

וכך כותב הרב שמואל פולק: אנחנו אומרים שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. כלומר: בכל דור ודור חייב אדם לשאול את עצמו: **אם הייתי במצרים, האם הייתי חלק מה-80% או מה-20%?** האם אני שייך ל"מיעוט" שמתחבר למסרים של משה רבנו או ל"רוב" שלא מתחבר...

"וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-עֲצֻמוֹת יוֹסֵף, עִמּוֹ: ..." (י"ג, י"ט)

אומר ה'כלי יקר': בניי עסקו בביזת מצרים וצבירת זהב ואילו משה עסק במצוות. לפיכך, הרי זה "עִמּוֹ" (ולא איתו – כפי שלומדים בפרשת בלק) לפי שמצווה אדם לוקח עמו, שלשמה הגיע לעולם הזה, ואילו כסף וזהב אין אדם לוקח עמו, אלא הם נשארים כאן, "כִּי לֹא בְּמוֹתוֹ, יִקַּח הַכֶּלֶּל; לֹא-יִרְדֹּ אַחֲרָיו כְּבֹדוֹ" (תהלים מט).

ביום השלישי ליציאת בני ישראל, מורה ה' למשה לשנות את כיוון המסע חזרה למצרים ולחנות על שפת ים סוף.

"וּפְרָעָה, הַקָּרִיב; וַיִּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-עֵינֵיהֶם וְהָיָה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם, וַיִּירָאוּ מְאֹד, וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, אֶל-ה'." (י"ד, י')

ואומר המדרש (שמות רבה): **"וּפְרָעָה, הַקָּרִיב" -** שהקריב ליבם של ישראל לאביהם שבשמים.

ועל זה יש לזעוק חמס: מדוע יש להמתין בתשובה עד אשר ירדוף פרעה ויענה בכל מיני עינויים, מבלי להיזכר בכך לפני כן?!

כשמגיעה על האדם צרה, מיד הוא יודע את הכתובת, מיד רץ להתברך, מיד נודר לצדקה. מדוע לחכות עד אז? מדוע לא נתפלל בטרם צרה, נתן צדקה ברוחב יד, נפנה מזמננו ונפנה אל בוראנו.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה, מַה-תִּצְעַק אֵלַי; דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, וַיִּסְעוּ." (י"ד, ט"ו)

מרוך בעל ה'איילת השחר' זצוק"ל מבאר כי אחד מענייני התפילה הוא, שעל ידה מראה האדם שהוא אינו יכול להושיע את עצמו, ותשועתו תבוא רק מאת ה'; כאשר האדם מתפלל אל ה' הוא אומר בזאת: 'אני מאמין באמונה שלמה שהכל בידי שמיים ורק ממנו תשועתי'.

אולם ישנה דרגה יותר גבוהה, שהיא מבטאת יותר את אמונתו של האדם בהש"ת, וזהו ע"י מעשה. כשאדם עושה מעשה בלי ספקות, בלי לשאול שאלות, זה יותר מתפילה, כי תפילה היא רק הצהרה של אמונה בה', ואילו מעשה, זה עשייה בפועל מעשה של אמונה.

וזוהו שאמר הקב"ה למשה רבנו: התפילה אינה מספיקה כדי לקרוע את הים, עם ישראל זקוק לזכות יותר גדולה, הוא צריך לעשות מעשה שמראה אמונה, ע"י שיעשו את דברי בלי לשאול שאלות. אם עם ישראל ייסעו לכיוון הים, ויעשה כן כי כך ה' אמר, בזאת הם לא רק יצהירו אמונה, אלא יעשו בפועל מעשה של אמונה, ובכוח זה ייקרע להם הים.

לאחר נס קריעת ים סוף, מתחילה תקופת נדודים קצרה במדבר, שבמהלכה, נתקלים בני ישראל בצמא, ברעב, שוב בצמא ובמלחמה. אחרי קריעת הים, הלכו בני ישראל "דרך שלשת ימים" עד הגיעם למרה, שם הם מתמודדים עם מחסור במים. בשבועות הבאים, שבהם נוסעים בני ישראל ממרה להר סיני, אוזל המזון במדבר סיני, המים נגמרים ברפידיים ועמלק תוקף אותם. התרחשויות אלה אינן מקריות! לכל מאורע אופיי ייחודי, אך לכולם מטרה משותפת:

הכנת העם לקבלת התורה. ה' יוזם אירועים שונים כדי לחנך את בני ישראל להאמין בו ולהפוך אותם לעם ה'.

בתחילת מסעם, התורה אומרת שבני ישראל הלכו במדבר שלשה ימים ולא היה להם מים לשתות, אנשים נשים וטף, בהמות וצאן לרוב, ואין מים לשתות... והנה מודיעים להם, שהם מתקרבים לתחנה הראשונה, ושם יש נווה מדבר עם מעיין גדול של מים חיים. הם כבר רואים מרחוק את נווה המדבר עם דקלים וצמחיה ירוקה. מתחילים כולם לרוץ לעבר אגם המים הגדול הנפרס במרכז נווה המדבר, וכולם מתכופפים ללגום מהמים החיים אחרי שלושה ימי צמא במדבר, ו... אופס! המים מרים! **"וַיִּבְאוּ מִרְתָּה--וְלֹא יָכְלוּ לְשָׁתֵת מֵימֵי מִמְרָה, כִּי מָרָה הֵם; עַל-פֶּן קָרָא-שְׁמָהּ, מִרָה."** (ט"ו, כ"ג) ובני ישראל מרוב אכזבתם באו למשה, ותלונתם ובכייתם בפניהם וכו'. **"וַיִּצְעַק אֶל-ה', וַיִּזְרְהוּ ה' עַץ, וַיִּשְׁלַךְ אֶל-הַמַּיִם, וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם; שֵׁם שָׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט, וְשֵׁם נְסָהוּ."** (ט"ו, כ"ה) - משה רבנו מתפלל לה', והקב"ה מורה לקחת עץ הנמצא במקום ולהשליכו לאגם המים, והנה המים הפכו למתוקים והעם שתה לרוויה.

ויש להבין: מדוע הקב"ה לא זימן להם מיד אגם של מים מתוקים? למה היה צריך לעשות נס של השלכת עץ "וימתקו המים"? מגלה לנו התורה: **"שֵׁם שָׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט, וְשֵׁם נְסָהוּ."** הקב"ה רצה לנסות את ישראל ולהרגיל אותם, שיש לאדם מצבים קשים בחיים, לא הכל הולך מפעל הפיס... אבל בכל צרה ומצוקה שהקב"ה מביא על יהודי, קיימת גם רפואה חבויה, רק צריך לפתוח את העיניים ולראות. העצים במרה כבר היו מוכנים, ורק צריך לפתוח את העיניים ולראות את היממתיקים של החיים בכל מצב. ומיה הדרך לפתוח את העיניים? זה על ידי תפילה! **"וַיִּצְעַק אֶל-ה'"** כי תפילה מעומק הלב יכולה לשנות מצבים! על ידי כח התפילה אפשר לגלות את הרפואה שמקדים הקב"ה למכה, את היממתיקים בחיים למצבים הקשים. **אולם בנוסף**, המתקת המים באופן נסי מותנית גם באופן ישיר בכוננותם של בני ישראל לקבל עליהם את מרותו של ה':

"וַיֹּאמֶר אִם-שָׁמַע תְּשָׁמַע לְקוֹל ה' אֶ-לֶיךָ, וְהִיָּשֶׁר בְּעֵינֵי תַעֲשֶׂה, וְהִזְנַתָּ לְמִצְוֹתָיו, וְשִׁמְרַתְּ כָּל-חֻקֵּי--כָּל-הַמִּחְלָה אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם, לֹא-אֲשִׁים עֲלֶיךָ, כִּי אֲנִי ה', רַפָּאֵךְ" (טו, כ"ו)

וניתן לשאול: אם המחלה לא תבוא, רפואה למה? ופירושו חז"ל ששתי הבטחות יש כאן: ההבטחה הראשונה, שאם תנהג כשורה ותשמע לקול ה' – "כָּל-הַמִּחְלָה אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם, לֹא-אֲשִׁים עֲלֶיךָ", וההבטחה השנייה, שגם אם חלילה, יהיה עוון וחטא, והמחלה תבוא, אם יקבל על עצמו עול מצוות, תבוא רפואה שלמה!

סיפר הגה"צ רבי אריה שכטר זצ"ל: כאשר אשתי הייתה חולה נתנו לי לא פחות משישים וארבע עצות. לא ספרתי כמה אנשים אלא כמה עצות נתנו לי. בסך הכל הגעתי לשישים וארבע עצות...

עצה אחת הייתה נראית לי יותר מאחרות. רופא מסויים בשם ד"ר בראיין פתח ליד מיאמי בית החלמה, שהחולים מתאשפזים בו למשך שלושה שבועות ואוכלים תזונה צמחונית מיוחדת לפי שיטה שהוא המציא.

עם זה הוא התיימר להציל אנשים מהמחלה. יחסית לעצות אחרות, פתרון זה היה נראה לי הכי אמין.

שעתיים לפני שהייתי צריך לעלות עם אשתי למטוס, התקשרתי לרב שלי ואמרתי לו: "הרב, אני מרגיש שאני טס לחינם. צריך לבזוז על זה 15 אלף דולר, לא כולל עלות הטיסות! אני מרגיש שאני שם כל כך הרבה כסף על קרן הצבי, בעצם כל הכסף הזה נורק לפח, אני לא רוצה לנסוע!". אמר לי הרב: "תיסע, גלות מכפרת, תיסע!".

איזו גלות זו הייתה... רק הטיסה למיאמי הייתה קשה ונוראה. שלושים שעות היינו במטוס והתיישרנו. ה' ירחם. היו אלו יתיקונים...

בבית החלמה של הרופא הזה אין לחם ואין מוצרי חלב, אין ביצים, וודאי שלא בשר. יש אגוזים שפגע, וסוּחִטִים מִיִּצֵּים מאבטיח וממלון. בנוסף לכך, מצמיחים סוג מסוים של חיטים ומחכים שיוציאו בנטים. החולה צריך לעמוד לבד ולגלגל את החיטים לעשות מהם 'חלב חיטה' ולשתות אותו, כאילו זה מה שירפא את המחלה...

הרופא הסביר לי את שיטת הטיפול הזו: "תראה, המחלות הן רק הנורות שנדלקות כדי לאותת על המידות הרעות של בני האדם. אדם כעסן מקבל מחלה. אדם אוותון מקבל מחלה. אלו רק נורות אזהרה, שמסמנות לאדם שבאישוהו מקום הוא לא בסדר".

הרופא המשיך ונימק: "מה אנחנו עושים לבן אדם כדי לרפא אותו? אנחנו מוציאים אותו לגמרי מהתקן הרגיל שלו. הוא היה אוכל הכל, ופתאום הוא אוכל מאכלים מוזרים ומשונים. ואז הראש שלו מתחיל לחשוב. הוא מתחיל לבנות את עצמו מחדש, להפסיק לבעוס ולהתגאות. על ידי הטיפול שלנו הוא יכול לתפוס טרמפ על השינוי בחייו, ולהתפטר מהנהגתו השלילית ומכל מידה רעה!".

יצאתי החוצה ופרצתי בבכי, תוך כדי שאני חושב לעצמי: "אני צריך לנסוע אלפי קילומטרים מארץ ישראל כדי שד"ר בראיין הגוי יאמר לי בשביל מה הקב"ה שולח מחלות, ואיך ניתן להיפטר מהן?!"

מחלות באות כדי שנסתנה ונשפר את המידות – זו המטרה של המחלות! הקב"ה הבטיח לבני ישראל שאם הם ישמרו את המצוות ויעשו הישר בעיני ה' אזי "כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך" (שמות טו, כו).

אמר החתם סופר ז"ע: "הַמִּחְלָה" בה' הידיעה של מצרים היתה בזה שהקב"ה נעל בעדם את דרך התשובה, כי הכביד את לב פרעה, ואת זאת לא אשים עליך, אלא אדרבה "כִּי אֲנִי ה', רַפָּאֵךְ" שהקב"ה מעוררם לחזור בתשובה כדכתיב "וְיָמַל ה' אֶלְהֵיךָ אֶת-לִבְבְּךָ".

סיפור יציאת מצרים מתאר את שחרורם של ישראל מעבדות למצרים ואת הוצאתם מארץ עבדום; סיפור בקיעת ים סוף בראש פרשתנו מתאר את שחרורם של ישראל מיראת המצרים הקבועה עדיין בלבם ואת המרתה ביראת ה'. סיפור האירועים במרה, תחנתם הראשונה במדבר, מתאר את ראשית כניסתם של ישראל לעול מצוותיו של גואלם. בתחנתם הבאה, במדבר סין פוקד את העם מחסור במזון:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה, הֲנִי מִמְטִיר לְכֶם לֶחֶם מִן-הַשָּׁמַיִם; וְיֵצֵא הָעָם וְלָקְטוּ דָבָר-יוֹם בְּיוֹמוֹ, לְמַעַן אֲנַסְנֶהוּ הַלֵּל בְּתוֹרַתִי אִם-לֹא." (ט"ז, ד').

מפסוקים אלו לומדים חז"ל, שעל האדם מוטל להאמין בכל ליבו שכל הנצרך לו ופרנסתו בידי שמיים הם, והקב"ה הוא הזן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים ובוודאי לא יטשנו, אלא יכלכל כל איש כפי צורכו, ועצם אמונה זאת יש בכוחה להביא לאדם שפע רב של פרנסה וכל טוב.

ואומר רבי ירוחם הלוי ליבוביץ זצ"ל ממיר בספרו "דעת תורה": העיון בפרשת המן, מחייב אותנו לדעת, שלחם המן על נסיו הרבים, מסמל את הלחם של כל הדורות. ההבדל הוא שבעוד שבמן הכל היה בגלוי, הרי בכל הדורות זה בנסתר.

על פסוק זה היה אמר רבי חנוך העניך מאלכסנדר ז"ע: קיים ניסיון של עושר וניסיון של עוני.

ניסיון העוני הוא, שחרף עוניו ודוחקו יישאר האדם נאמן לה' ולתורתו, אולם הניסיון האמתי והקשה יותר הוא ניסיון של עושר, שלמרות העושר לא יגבה לב האדם ויזכור שהכול בא לו מאת ה', וזו כוונת הפסוק:

"הֲנִי מִמְטִיר לְכֶם לֶחֶם מִן-הַשָּׁמַיִם" רק אז אוכל לדעת אם אמנם אתם יראי ה' באמת – "לְמַעַן אֲנַסְנֶהוּ הַלֵּל בְּתוֹרַתִי אִם-לֹא."

חז"ל אומרים (פסחים קיח) "קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף" וכן אמרו (סנהדרין כב) "קשים עליו זיווגו של אדם כקריעת ים סוף". ויש להתבונן: מה הדמיון בין שני עניינים אלו, פרנסה וזיווג, לקריעת ים סוף? אלא ההסבר הוא כך:

כאשר עמדו ישראל ליד ים סוף, הם היו במלכודת – מצד אחד המצרים, ומצד השני הים. קיוו אז ישראל, שהקב"ה יעזור להם ויצילם שיצליחו לברוח מפניהם, אבל לנס כזה, שהקב"ה יבקע להם את הים, ובני ישראל ילכו בתוכו ביבשה! זה לא עלה על דעתם כלל וכלל!

כך אדם עורך ומסדר לעצמו תוכניות רבות בעסקים ובענייני זיווגים, ולרוב, אם הדבר עולה בידו, זה רק על ידי סייעתא דשמיא, ממקום שהוא לא תכנן מראש, ולא חשב עליו כלל. לכן אמרו חז"ל: קשים עליו מזונותיו וזיווגו של אדם כקריעת ים סוף.

"זֶה הַדָּבָר, אֲשֶׁר צִוָּה ה', לְקַטֹּף מִמֶּנּוּ, אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ: עֹמֵר לְגִלְגָּלַת, מִסֶּפֶר נִפְשֵׁיתֵיכֶם--אִישׁ לְאִשֶׁר בְּאַהֲלוֹ, תִּקְחוּ. (ט"ז, ט"ז)

וכתב בעל הטורים: בזה הפסוק יש כל האלפא ביתא, לומר לך, שכל המקיים את התורה, ואת האמור בפסוק זה, להסתפק בצרכיו ולא כאחד שיש לו מנה רוצה מאתיים – הקב"ה מזמין לו את פרנסתו בלא טורח כמו לאוכלי המן.

יהודי אחד נכנס אל האדמו"ר מוויז'ניץ בעל ה"ישועות משה" זצ"ל, כשענתה דאגה על פניו: "פיטרו אותי מעבודתי", סיפר ונאנח אנוחה גדולה ומרה.

"אין לי כל מקור פרנסה, ומה יהא עלי ועל בני ביתי?" אמר לו האדמו"ר: "אמנם אותך פיטרו ממשרתך, אך הקב"ה אינו מתפטר ממשרתו, הוא חי וקיים... ומאחר שהוא הבטיח כי הוא ימכין מזון לכל בריותיו אשר ברא, הרי גם אתה נכלל בגדר ההבטחה.

"אל תחרד ואל תתיאש", סיים האדמו"ר, "עליך להאמין באמונה שלימה שה' יתברך המכין מזון לכל בריותיו, יתן גם לך את פרנסתך".

"וַיִּמְדוּ בְעֵמֶר--וְלֹא הָעֵדִיף הַמֶּרְבֵּה, וְהַמְמַעֵיט לֹא הִחְסִיר: אִישׁ לְפִי-אֶכְלוּ, לְקַטֹּף." (ט"ז, י"ח)

מפסוק זה למדים, שהעושר אינו תוצאה ישירה של ההשתדלות; אלא הכל לפי זכויותיו של האדם. כמאמר (קידושין פב): "לעולם ילמד האדם את בנו אומנות נקה ושרקה, ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו, שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות, שלא העניות מן האמנות ולא עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו".

אמר הרשב"א מקלם זצ"ל: הניסיון מורה שרוב בני האדם מלקטים בחריצות נפלאה ואינם מתרשלים כלל להרבות הון. להיפך, מזמן לזמן מגבירים השתדלויותיהם, ואפ"כ אינם רואים בעסקיהם ברכה. אם כך, רואים אנו ממש בחוש את התגשמות דברי הפסוק "ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר". כל מי שענינו פקוחות יכול לראות בהתגשמות התופעה שהתרחשה סביב מלקטי המן גם בימינו.

ה' הוא הנותן לכל אחד די מחסורו בין אם ירבה בהשתדלות ובין אם ימעט בה. הכל לפי זכויותיו של האדם.

אומרים בשם המגיד מדובנא זיע"א בביאור לשון הכתוב (ישעיהו מ"ד ו): "כֹּה-אָמַר ה' מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ, ה' צְבָאוֹת: אֲנִי רֹאשׁוֹן וְאֲנִי אֲחֵרוֹן, וּמִבְּלִעְדֵי אֵין אֲלֵקִים", כי הנה נצטוונו לקרוא בכל יום תמיד פעמיים באהבה "שמע ישראל" בוקר ובערב, וטעם הדבר להשריש האדם בנפשו הן בתחילת היום בטרם יצא האדם לעסקיו ולמלאכתו, והן בסוף יום שכבר גמרה מלאכתו ושוב עולים במוחו מחשבות – יזכיר לעצמו וישריש בקרבו היטב, שה' אחד ואין שום כח מלבדו אפס זולתו והכל בציווי ממעל יבוא הן ברווח והן בהפסד, ואין האדם עושה מאומה מעצמו וזהו שנאמר, "אֲנִי רֹאשׁוֹן וְאֲנִי אֲחֵרוֹן" – שאם אכן יזכור האדם בעצמו מידי יום ביומו בתחילת היום, כאשר הוא עומד לעסוק עם אחרים בענייני מסחר, ופעמים יראה לו כי פלוני משיג גבולו, או יבוא לחשוב שהצלחתו או הצלחת חברו באה לו בזכות 'כישרונות' או 'חריצות', והן בסוף היום כי השם אחד הוא ומנהיג לעולם, ורבות מחשבת בלב איש ועצת ה' היא תקום, אם אתה עושה כן, אזי תזכה לחיות בהכרה שהכל הוא מיד ה' ולא מדרך הטבע וממילא תשליו נפשך ותשקוט סערת ליבך

לע"נ אסתר מזרחי בת יחזקאל וכתון ז"ל
נלב"ע ב' טבת ה'תשפ"פ. ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ ר' יצחק ב"ר נסים מזרחי ז"ל
נלב"ע י"ח תשרי ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.